

Úloha č. 2: Měření ohniskové vzdálenosti spojně čočky

Úkol:

1. Určete ohniskovou vzdálenost čočky Besselovou metodou
2. Určete ohniskovou vzdálenost čočky Abbeovou metodou

Ohniskovou vzdálenost f spojně čočky lze spočítat ze zobrazovací rovnice pro tenké čočky

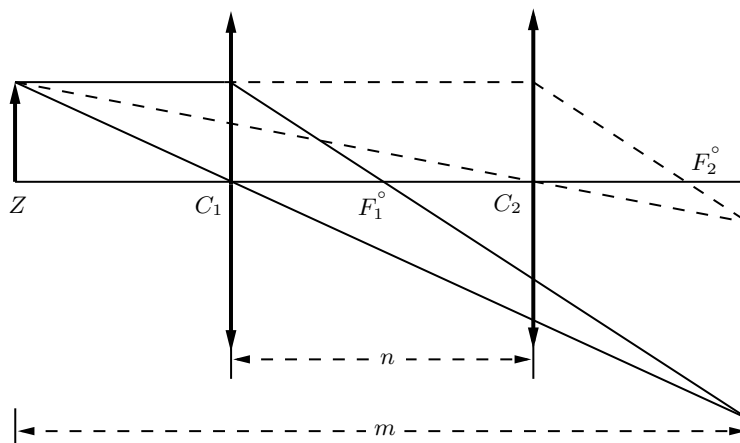
$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \quad (1)$$

jestliže změříme předmětovou (a) a obrazovou (b) vzdálenost. Pak z (1) odřžeme

$$f = \frac{ab}{a+b} \quad (2)$$

Veličiny a , b se však dají jen obtížně změřit, a proto jejich měření různými způsoby obcházíme. Nejpoužívanější jsou:

- Metoda Besselova

Mezi pevným předmětem Z a stínítkem S lze najít (jsou-li Z a S od sebe dostatečně daleko) dvě takové plochy C_1 a C_2 čočky, že na stínítku vznikne ostrý, jednou zvětšený, podruhé zmenšený obraz předmětu. Je-li $|ZS| = m$, $C_1C_2 = n$, je $a + b = m$, $a - b = n$, takže

$$a = \frac{m+n}{2} \quad (3)$$

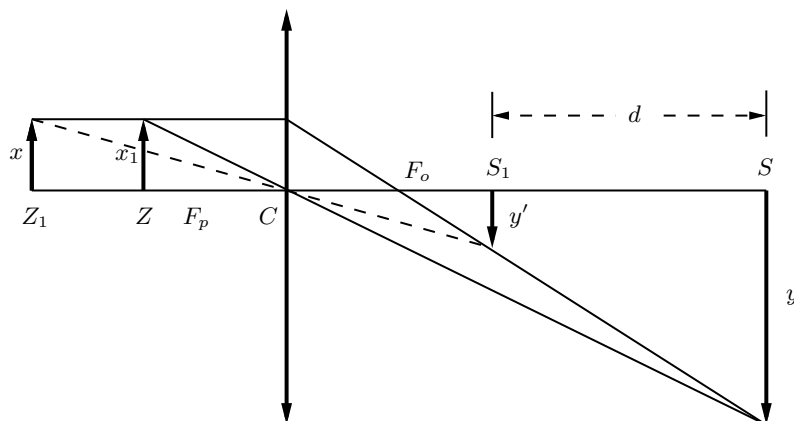
$$b = \frac{m-n}{2} \quad (4)$$

Po dosažení do (1) vypočteme

$$f = \frac{(m+n)(m-n)}{4m} \quad (5)$$

Při Bessèlově metodě volte různá m a určete vždycky příslušná n . Polohu předmětu, stínítka a čočky odčítejte na 1mm.

• Metoda Abbeova

Při určitých pevných polohách Z a S najdeme takovou polohu C čočky, aby na S vznikl zvětšený ostrý obraz předmětu. Pak změříme velikost x předmětu a y obrazu a určíme zvětšení $z = \frac{y}{x}$. Při nezměněné poloze čočky přiblížíme stínítka S k čočce o délku d do polohy S_1 a vyhledáváme takovou polohu předmětu (Z_1), aby opět vznikl ostrý zvětšený obraz, jehož velikost y' odečteme. Z čočkové rovnice pak obdržíme

$$f = \frac{d}{z - z'} \quad (6)$$

Při Abbeově metodě volte různá d .

V příloze dále naleznete vzor tabulky ke zpracování měření.

Orientační postup:

1. Sestavte optickou lavici pro Besselovu metodu.
2. Změřte ohniskovou vzdálenost pro 10 různých poloh čočky.
3. Naměřené hodnoty zapisujte do tabulky a vypočítejte ohniskovou vzdálenost čočky.
4. Analogicky proveďte měření pro Abbeovu metodu, znovu pro 10 různých poloh stínítka.

Pozn.: jako předmět použijte motiv terče.

Otázky:

1. Ze vztahu (2) ze určít ohniskovou vzdálenost tenké čočky graficky na milimetrovém papíře takto: Na osu x nanese nejprve předmětovou, na osu y obrazovou vzdálenost a body tak vzniklé spojíme. Obě spojnice se protnou v bodě, jehož obě souřadnice jsou stejné a určují svou velikostí f . Odůvodněte, proč.
2. Odvoďte vztah (6).